د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

مدني زده کړې

اتم ټولګی

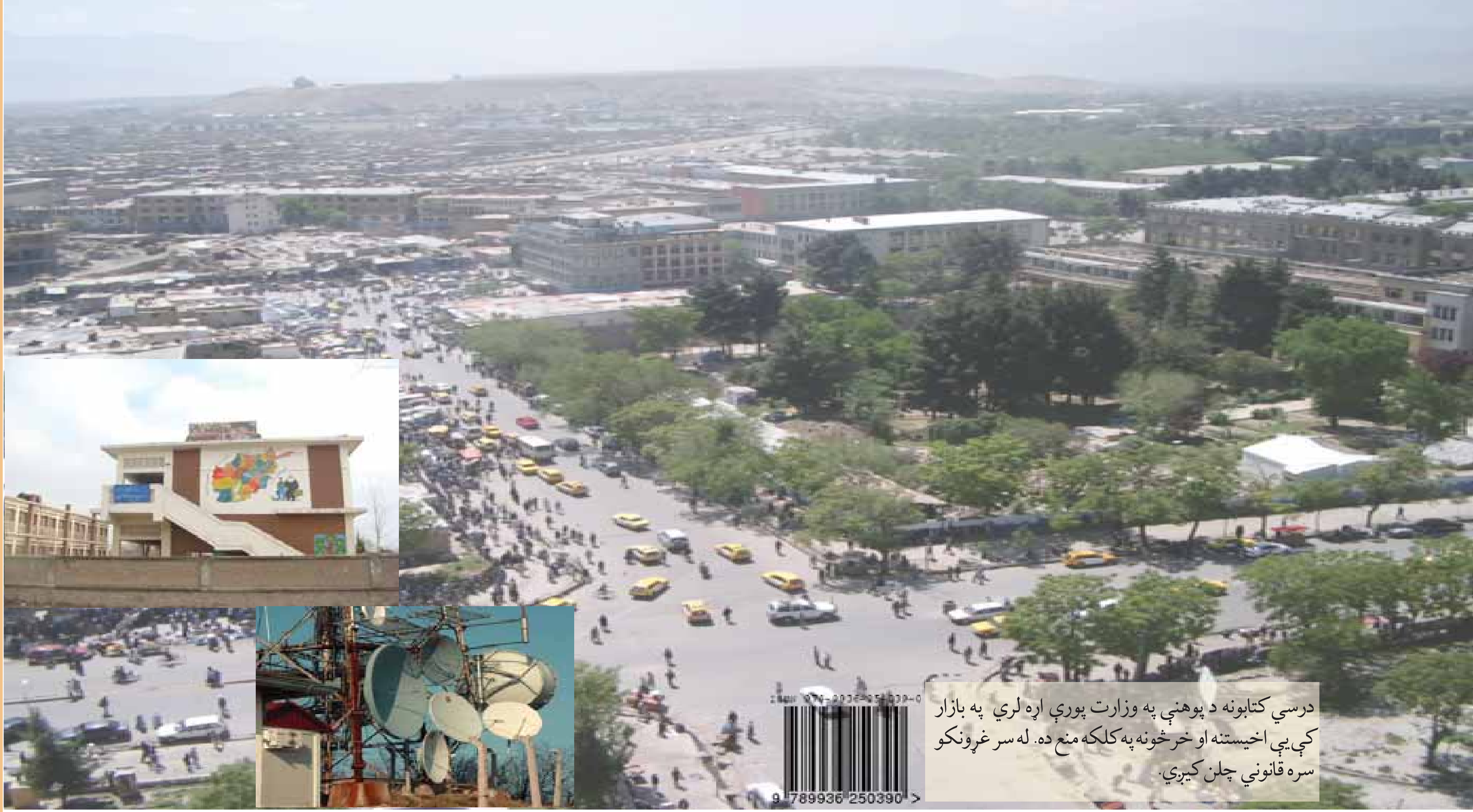

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري په بازار کې پې اخیستنه او خرڅونه په کلکه منع ده. له سر غړونکو سره قانوني چلند کیږي.

9 789936 250390

۱۳۹۰ هـ.ش.

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

مدني زده کړې

اتم ټولگی

١٣٩٠
هـ . ش

مؤلفان:
-محمد عزیز بختیاري
صفورا مزاري

ژباړونکی:
محمد افضل حضرتي

مسلکي اډيټور:
- محمد عزیز بختیاري

د ژبې اډيټور:
- بريالی باجوړی

ديني، سياسي او فرهنګي کميټه:
- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد یوسف نیازی
- حبيب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعليمي نصاب دپراختيا په رياست کې.

د څارنې کمېټه:
_ دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معین.
_ دکتور شېرعلي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول.
_ د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس.

طرح او ډيزاين:
رحمت الله غفاري

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحيم

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه اسمان
په سینه کې د اسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. ښکاره ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤولیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، دوطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

سرلیکونه

لومړی څپرکی: ښوونه او روزنه

د څپرکي موخې

مور ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟ ۳

آیا زده کړه یو خاص وخت او ځای ته اړتیا لري؟ ۷

دویم څپرکی: اقتصاد او ژوند

د څپرکي موخې

زمور اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟ ۱۳

پیسې زمور په ژوند کې څه ارزښت لري؟ ۱۷

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟ ۲۱

دریم څپرکی: د ټولنیزو خدمتونو موسسې

د څپرکي موخې

د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۱) ۲۷

د ټولینزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۲) ۳۱

د ټولینزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۳) ۳۵

څلورم څپرکی: ډله ییزې رسنۍ

د څپرکي موخې

د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو ۴۲

رسنۍ او ټولنه ۴۶

لومړی څپرکی

ښوونه او روزنه

په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

• موږ ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟

•آیا زده کړه یو ځانګړي وخت او ځای ته اړتیا لري؟

دلومړي څپرکي موخې

له زده کوونکو څخه هیله کیږي چې د دې څپرکي په لوستلوسره په لاندینیوموضوعاتو او مهارتونو پوه شي.

- زده کړې ته د انسان اړتیا درک کړي؛
- د ښوونې او روزنې مانا زده کړي؛
- د ښوونې او روزنې له لنډې تاریخچې سره آشنا شي؛
- د ښوونځي (زده کړه، اخلاقي روزنه، پالنه د نوښت روحیه) سره آشنا شي؛
- د زده کړې مختلف وسایل او شرایط وپیژني؛
- د زده کړې لپاره د ډول ډول شرایطو او وسایلونه کار واخلي.

لومړی لوست

موږ ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟

پرتله یې کړئ:

انځورونو ته وګورئ او پوښتنو ته ځواب ورکړئ:

ستاسې په نظر د ماشوم او د حیواناتو د بچیانو تر منځ څه توپیر موجود دی؟

آیا انسانان کولی شي د حیواناتو په څېر د ښوونې او روزنې نه پرته د خپلو همنوعانو په شان خپل ژوند ته دوام ورکړي؟

ښوونه او روزنه څه شی دی؟

ستاسې د اټکل سره سم، حیوانات د دې لپاره چې وکړای شي د خپلې مور اوپلار په څېر ژوند وکړي، زده کړې ته اړتیا نه لري؟ انسان کله چې له موره وزیږي، هغه په وخت خپل طبیعي او ټولنیز چاپیریال کې د ژوند په دود او طریقه هېڅ نه پوهېږي. خدای (ج) چې د انسان او نرۍ پیدا کونکی دی، د هغه له ټولو پیاوړتیاوو او کمزورۍ نه باخبره دی.دا حقیقت په قرانکریم کې داسې بیانوي: خدای (ج) تاسې د مور له بطن څخه را وایستلی په داسې حال کې چې په څه شي نه پوهیدئ او تاسې ته یې د اوریدو لپاره غوږونه د لیدو لپاره سترګې او زړه درکړل چې تاسې پرې شکر وباسئ.

نو د انسانانو او حیواناتو تر منځ یو اساسي توپیر هم دادی چې ماشوم باید زده کړې چې څه ډول ژوند وکړي، په داسې حال کې چې حیوانات همغه شانې رفتار کوي لکه څرنګه چې نړی ته راغلي وي او دهغوي د زده کړې توان ډېر لږ دی. نو له دې کبله انسان د دې لپاره چې انساني ژوند ولري ښوونې او روزنې ته اړتیا لري. خو **ښوونه او روزنه څه ته وايي؟**

ښوونه د زده کړې په معنا ده؛ مثلاً: کله چې ښوونکی تاسې ته لوست وايي تاسو ته ښوونه درکوي خو په ښوونځي کې د علم او زده کړې نه سر بېره ستاسې پټ استعدادونه هم غوړېږي د نوښت قوت مو زیاتېږي، عقل مو غښتلی کېږي او د شخصیت اخلاقي بنسټ مو شکل نیسي، ستاسې د پټو استعدادونو غوړېدل چې په تدریجي ډول پیښېږي، ښوونه او روزنه نومېږي.

خبرې پرې وکړئ:

په څو ګروپونو ووېشل شئ او خبرې پرې وکړئ چې ماشومانو په تېرو وختونو کې په څه ډول زده کړه کوله. د هغه وخت زده کړه او اوسنی زده کړه څه توپیر سره لري؟

څرنګه چې مخکې وویل شو، انسان هېڅ کله له ښوونې او روزنې بې برخې نه و: خو زده کړې د تاریخ په اوږدوکې ډېر توپیر کړی دی. په ډېرو پخوانیو زمانو کې د ښوونې او روزنې لپاره کوم ځانګړی ځای موجودنه و. نجونو او هلکانو له وړکتوب نه د مور، پلار او پخوانیو نسلونو د تجربو زده کړه په کور، څړ ځایونو، ښکار ځایونو او کروندو کې پیل کوله او کله به چې د هلکتوب او ځوانی سن ته ورسیدل ټولې چارې به یې زده کړې. هغه وخت کارونه هم ډېر ساده وو او دهغو زده کړې هم ډېر وخت نه غوښت. د بشر علم او دخلکو پوهې په تدریج سره پراختیا پیدا کړه او د خط او کتابت د پیدا کیدو سره پوهانو په مختلفو موضوعګانو کتابونه ولیکل. له نن نه یوه پېړۍ مخکې هغو کسانو چې د تحصیل او لوست لپاره وخت درلود، نو تحصیل به یې کاوه او پاتې کسانو به زده کړه نه کوله، خو د کار مهارتونه به یې په عملي ډول نورو خلکو ته ورزده کول.

د تېرې پېړۍ له نیمایي نه را پدې خوا زده کړې پراختیا پیدا کړه او په تدریج سره زده کړه اجباري شوه؛ عامه زده کړه په مختلفو هېوادوکې له لس نه تر دولسو کلونو پورې دوام کوي.

فکروکړئ او ځواب ورکړئ:

لاندې پوښتنه په ځیر سره ولولئ او ځواب ورکړئ:

ستاسې په اند زده کوونکي په ښوونځي کې کوم کوم شیان زده کوي؟

ښوونځی د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې ډېر شیان زده کوي. زده کوونکي په ښوونځي کې په پراخه توګه د ژوند ضروري پوهه او مهارتونه زده کوي. اخلاقي او ټولنیز آداب زده کوي او د نوښت روحیه لاس ته راوړي. د نن ورځې د انسانانو ژوند د تېرې پېړۍ له انسانانونه ډېر پېچلی دی. هر څوک چې غواړي په نړۍ کې بریالی ژوند ولري، باید نوي ضروري پوهه او مهارتونه لکه ټولنیزې او دیني چارې، ریاضي، فزیک، کیمیا، تاریخ، جغرافیه او ژبه زده کړي. د هېواد ماشومانو او ځوانانو ته په ښوونځي کې ضروري پوهه او مهارتونه ور زده کېږي چې هغوی په خپل ژوند کې بریالي انسانان او د ټولنې لپاره ګټور غړي شي. همدارنګه، دوی کولای شي په پوهنتون کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړي او متخصصین شي.

ټولنیزه او اخلاقي روزنه:

تاسې په تدریج سره په ښوونځي کې دا زده کوئ چې څرنګه د ښوونځي نظم او مقررات په پام کې ونیسئ. څرنګه ځان د دې مقرراتو سره عادت کړئ، او څرنګه د نورو سره مرسته وکړئ. تاسې به متوجه شئ چې په ټولنه کې ډول ډول خلک ژوند کوي، هغوی سره له دې چې یو واحد فرهنګ او دین لري، ډېر توپیرونه هم سره لري، موږ په کورنۍ، ښوونځي او ټولنه کې په تدریج سره اخلاقي او ټولنیز قواعد زده کوو. که چېرته د ټولنې ټول غړي دا قواعد مراعا ت کړي نو هېڅکله به د دوی تر منځ شخړه او جګړه پېښه نه شي او دټولنې نظم به وساتل شي.

د نوښت د روحيې وده:

انساني ټولنه د هرې ورځې په تېرېدو سره بدلون مومي. په تکنولوژي او د انسانانو تر منځ په اړيکو کې دا بدلون او پرمختګ څرنګه منځ ته راځي؟ دا طبيعي خبره ده چې د پوهانو نوښتونه او په مختلفو برخو کې نوي لاسته راوړنې، د اقتصادي، علمي او ټولنيز بدلون او پرمختګ لامل ګرځي. په ښوونځي کې د زده کوونکو استعدادونه، بايد وغوړېږي. زده کوونکي يو مناسب چاپيريال ته ضرورت لري چې هغوي دا زده کړي چې څرنګه نوښت ولري او څرنګه هغه نوروته ور وښيي.

د لوست تکرار:

۱- انسان د ژوند لپاره، ښوونې او روزنې ته اړتيا لري.
۲- ښوونه يعني زده کړه کول او زده کړه ورکول، روزنه يعني د انسان د پټو استعدادونو غوړېدل.
۳- زده کړه د تاريخ په اوږدوکې يو ډول نه وه.
٤- زده کړه په پخوا زمانو کې په غير رسمي توګه او د ټولو انسانانو له خوا سرته رسيده. خو نن ورځ په رسمي توګه د ښوونځي له لارې سرته رسيږي.
٥- د ښوونځي بنسټيزې دندې عبارت دي له: ښوونې، روزنې او د نوښت د روحيې وده.

پوښتنې:

۱- که چېرته د انسان ماشوم له زېږېدو وروسته له انسانانو نه جلاشي، آيا کله چې لوی شي د خپل مور او پلار په شان به ژوند وکړي؟ ولې؟ توضيح ورکړئ.
۲- د آية شريف له ژباړې نه چې د لوست په لومړۍ برخه کې مو ولوست، څه پوه شوئ. په ځنځو مخونو کې يې وليکئ.
۳- په اوسنيو ښوونځيو کې زده کړه د پخوا زمانې له زده کړې سره څه توپير لري؟
٤- تاسې په ښوونځيو کې کوم شيان زده کوئ؟

فعاليت:

په دريوو ګروپونو ووېشل شئ، د لاندنيو موادونه د څو نمونو په موندلو سره يو رپوټ جوړ کړئ او وروسته يې په ټولګي کې ولولئ.
۱- بريالي انسانان، چې خپله ضروري پوهه او مهارتونه يې د زده کړې له لارې اخيستي وي:
۲- هغه انسانان چې د اخلاقي روزنې له امله د نورو لپاره مثال دي، او دا ځانګړتياوې يې د زده کړې له لارې لاس ته راوړې وي.
۳- د خلاقو اشخاصو نوښت او نوي لاسته راوړنې.

آيا زده کړه يو خاص وخت او ځای ته اړتيا لري؟

په مخکې درس کې مو ولوستل چې انسان د ژوند کولو لاره، پوهه او مهارتونه له مخکنيو خلکو نه زده کوي، ماشومان په کلونو کلونو ښوونځي ته ځي او زده کړه کوي ترڅو هغه پوهه او مهارتونه چې په ټولنه کې د ژوند لپاره لازم دي تر لاسه کړي.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په اړه خبرې وکړئ.

۱-آيا هغه معلومات چې له ښوونځي نه لاس ته راځي د ژوند اړتياوو ته ځواب ورکولی شي؟

۲-ستاسې په اند د معلوماتو د غونډولو لپاره نورې لارې هم شته؟

د بني آدم ماشوم د زيږيدنې له لومړي ورځې نه په زده کولو پيل کوي. په تدريج سره د کورنۍ غړي پېژني او خبرې کول زده کوي. دا زده کړه په يو خاص زمان او مکان پورې محدوده نه ده او د انسان د ژوند په اوږدو کې دوام لري. کله چې موږ په کورنۍ، کوڅه ،ښوونځي او ټولو ځايونو کې له نورو سره ګډ ژوند کوونو په داسې حال کې چې ورځنۍ اړتياوې پوره کوو، له نورو نه معلومات هم اخلواو نور معلومات هغوته ورکوو، دا اطلاعات چې د ټولنې د غړوتر منځ ادل بدل کيږي، کيدای شي چې له آداب معاشرت نه نيولې تر نړيوالو مهمو مسائلو پورې پکې شامل شي، د داسې ورځنيو اطلاعاتو لاسته راوړنې زموږ په فردي او ټولنيز ژوند کې خورا مهم رول لوبوي او د دې لامل ګرځي

چې موږ د تل لپاره په ټو لنه کې فعال او باخبره غړي پاتې شو. د داسې پوهې د ارزښت د پوهیدو لپاره، داسې سړی په نظر کې ونیسئ چې کوم بل هېواد ته یې سفر کړی وي او د اوږدې مودې لپاره هلته پاتې شوی وي؛ کله چې وروسته دا شخص بېرته خپل هېواد ته راستون شي، د پوښاک او خوراکي توکو له بیونه هېڅ خبر نه وي، د کالیو له مود سره هېڅ آشنایې نه لري او دخپل ښار د ټولنیز، امنیتي،اقتصادي او فرهنګي مسائلو سره تر ډېره حده پردی وي ځکه په دې موده کې چې هغه د خپل ژوند له ماحول څخه لیرې و په یادشویو چارو کې ډېر بدلون راغلی دی چې هغه ترې خبرنه دی. هغه اطلاعات چې د ژوند په ترڅ کې یې لاس ته راوړو د ارزښت د کچې له نظره سره یو شان نه دي. ځینې یې د معلوماتو له اړخه موږ ته خورا مهم دي. له دې کبله، باید هڅه وکړو چې د اطلاعاتو په زده کړه کې د خپلو امکاناتو او اړتیاوو په نظر کې نیولوسره د خپلو معلوماتو د کچې لوړولو او د اړوندو مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره باید کړنلاره ولرو.

پرتله یې کړئ:

لاندې انځورونو ته وګورئ او پو ښتنو ته ځواب ورکړئ.

۱-د انځورونو تر منځ کوم ورته والی وینئ؟

۲-د انځورونو تر منځ کوم توپیر وینئ؟

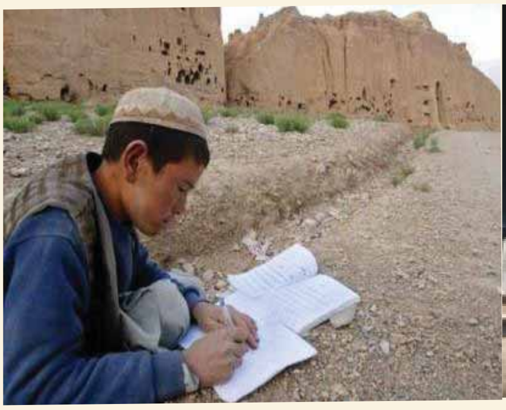

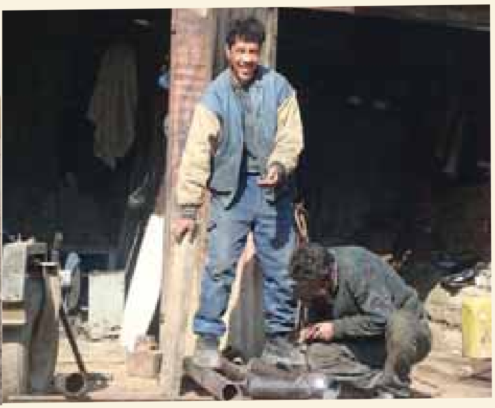

موږ د خپلو معلوماتو او پوهې د کچې لوړولو او د اړتیاوړ مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له کتاب، مجلې، ورځپاڼې، انټرنټ، تلویزیون او راډیوګانو څخه استفاده وکړو او یا د کار خانو ماهرو کسانو ته ورشو او ترکاڼي، پېنګري، قالینی او بدل او داسې نور زده کړو؛ اما تل باید دا په پام کې ولرو چې د دې وسایلونه دلاښې استفادې لپاره باید ځینې ټکي مراعات کړو. د بېلګې په توګه: د کتاب نه د استفادې په مهال د اړوندې موضوع په هکله، د کتاب د لیکونکي، د مطالبو ګټورتوب، د هغو سادګي او سختوالی د مطالبو سره علاقه او پر هغو باندې برلاسي ته پام وکړو. او لکه څرنګه چې د هر تلویزیون لیدل، د هرې راډیو اورېدل او د هر رنګه کتاب او مجلې لوستل ګټورنه دي، یوازې هغه یې چې ښه او ارزښناکه محتوا ولري د لیدو، اورېدو او لوستلو ارزښت لري.

د لوست تکرار:

- د پوهې او مهارت زده کړه په وخت، ځای او خاص سن پورې اړه نه لري .
- هغه اطلاعات چې د ژوند په اوږدوکې یې لاس ته راوړو زموږ په فردي او ټولنیز ژوند کې خورا مهم رول لري.
- د اطلاعاتو په زده کړه کې، خپلو امکاناتو او اړتیاو ته پام او د زده کړې د کړنلارې درلودل ضروري دي.
- کتاب، مجله، ورځپانه، را دیو،تلویزیون، انټرنټ او .... له هغو وسایلو څخه دي چې د اړوندو اطلاعاتو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له هغو نه ګټه واخلو.
- دځاني زده کړې (خود آموزي) لپاره د داسې وسایلو لکه ټولنیزې رسنی، ځانته شرایط لري. چې باید هغه ته پاملرنه وشي.

پوښتنې:

۱-له هغه وسایلو نه په ګټه اخیستلو سره چې په دې درس کې موولوستل، څرنګه کولی شو د پوهې او مهارت کچه لوړه کړو؟

۲-تاسې دخپلې پوهې او مهارت د کچې د لوړولو لپاره له کومو وسایلو څخه استفاده کوئ؟

٤-نور کوم وسایل پېژنئ چې له هغونه په ګټې اخیستلو سره، ضروري معلومات او مهارتونه تر لاسه کړئ؟

فعالیت:

یو له لاندنیو موادونه وټاکئ، او غور پرې وکړئ چې د هغه نه د ښې استفادې لپاره کومو ټکو ته باید پاملرنه ولرو. د دې کار لپاره کولی شئ د لویانو (کورنی، ښوونکي.........) سره مرکه (مصاحبه) وکړئ او پایله یې په ټولګي کې بیان کړئ.

۱- مجله او ورځپاڼه ۲- راډیو او تلویزیون ۳- اینټرنټ.

د څپرکي لنډيز

- انسان د ژوو برخلاف، ښوونې او روزنې ته اړتيا لري؛

- په ډېرو پخوا وختونو کې د زده کړې لپاره کوم ځانګړي ځاى، ښتون نه درلود. ماشومانو به په کورونو او ټولنه کې د ژوند کولو لارې چارې او مهارتونه زده کول.

- د ليک د اختراع او د ليکنې له مهارت څخه وروسته يوازې هغه خلک چې پوره وخت او امکانات به يې درلوده، په زده کړه بوختيدل. د تېرې پېړۍ په لومړۍ نيمايي کې، ټولنيزې زده کړې پراختيا موندلې او پر او پر پړاو جبري وګرځيده.

- ښوونځى د ښوونې او روزنې ځاى دى او زده کوونکي په هغه کې زده کړه کوي.

- زده کوونکي په ښوونځي کې پوهه او د ژوند اړين مهارتونه زده کوي. د اخلاقو او ټولنيزتوب له پلوه روزل کېږي او د نوښت روحيه پکې پياوړې کېږي.

- زده کړه يوازې د ښوونځي او پوهنتون په دوره پورې نه محدوديږي بلکې انسان د ژوندانه په ټوله دوره کې د ټولنيز ډګر په هره برخه کې زده کړه کوي.

دویم څپرکی

اقتصاداو ژوند

په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کیږي؟
- پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟
- د نړۍ خلک له یو بل سره څه ډول اقتصادي اړیکې لري؟

د دویم څپرکي موخې

هیله ده چې زده کوونکي د څپرکي په پای کې زده کړي چې:

- ولې موږ اقتصادي فعالیت ته اړتیا لرو؟
- اقتصادي فعالیت د شیانو د تولید او یا د خدمتونو د وړاندې کولو په بڼه وي؟
- پیسې څنګه منځ ته راغلې او د تاریخ په اوږدو کې یې کوم پړاوونه وهلي دي؟
- پیسې زموږ په اقتصادي ژوند کې څه په دردخوري؟
- بانک کوم خدمتونه وړاندې کوي؟
- د نړۍ د هېوادو تر منځ اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟
- نړیوال سوداګریز سازمان د نړۍ د هېواد و په اقتصادي اړیکو کې څه رول لري؟

زموږ اقتصادي اړتياوې له کومو لارو پوره کېږي؟

تېر کال مو زده کړل چې انسان يو اړموجود دی او ډول ډول اړتياوې لري.
یوه له اساسي اړتیاوونه د انسان اقتصادي او مادي اړتیاده. دا ښکاره ده چې د انسان معنوي اړتياوې د اهميت وړدي خومادي او اقتصادي اړتياوې هم زموږ په ژوند کې ډېرې مهمې او حياتي دي.

خبرې پرې وکړئ:

موږ ډېرې اقتصادي اړتياوې لرو چې خواړه، کالي او استوګنځی د هغو له جملې نه دي. يو له دې نه غوره کړئ او خبرې پرې وکړئ چې خلک د هغو د پوره کولو لپاره څه ډول کارونه سرته رسوي.
مادي اړتياوې انسان هڅې او فعاليت ته اړ باسي ترڅو هغه اړتيا پوره کړي. د همدې دليل په بنسټ ځينې فعاليتونه چې موږ يې سرته رسوو، د ژوند د وسايلو برابرول دي چې اقتصادي فعاليت ورته ويل کيږي.
دنده او کار هم د اقتصادي فعاليتونو برخې شمېرل کېږي ځکه چې زموږ اقتصادي اړتياوې پوره کوي.

غور پرې وکړئ:

لاندې کسبونه او دندې په نظر کې ونیسئ او اړوندو پوښتنوته ځواب ورکړئ:
بزګري، کارګري، طب، ماموریت، پیریدنه.
۱-په دې هر یوه کسب کې کوم اقتصادي فعالیتونه سرته رسیږي؟
۲-د دغوکسبونو د اقتصادي فعالیت په ډول کې څه توپیر لیدل کیږي؟

ستاسې په نظر: په دې انځور کې کوم ډول اقتصادي فعالیت لیدل کیږي؟

هر څوک په ټولنه کې یو کسب او دنده لري او دهغه په وسیله د نورو او د خپل ځان د اړتیاوو د پوره کولو لپاره په اقتصادي فعالیت لاس پورې کوي.په ټولیز ډول اقتصادي فعالیتونه په دو و ډولونو وېشل کیږي. (تولید) او (خدمت)؛ تولید هغه دی چې د فعالیت نتیجه د یوه خاص شي په ډول وړاندې شي خو په خدمت کې یوازې اسانتیاوې د نورو لپاره وړاندې کیږي او د لیدو وړ شیان په کار نه وي.

هغه بزگر چې په ځمکه کې په کرنه بوخت دی،یا هغه کار گران او انجینران چې په کار خانوکې د خپل کار او فعالیت پواسطه یو محصول تولید وي، مالداران چې د څارویو پالنه او دهغو د اړوندو محصولاتو په برابر ولو بوخت دي، یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې د هغه په ترڅ کې شیان ((تولیدوي)) هغه ډاکتران چې په روغتونونو کې فعالیت کوي او هغه کارکونکي چې په ادارو او سازمانونو کې کار کوي، او هغه سوداگراو یا خرڅوونکي چې کرنېز او یا د کارخانو محصولات وېشي (توزیع کوي) هم یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې دا ډول فعالیتونو ته (خدمت) ویل کېږي.

د درس تکرار(۱)

- هغه فعالیتونه چې د ژوند د وسایلو د برابرولو لپاره سرته رسېږي، اقتصادي فعالیتونه ورته ویل کېږي،
- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱- کومو کړنو ته اقتصادي فعالیتونه ویل کېږي؟

۲- د اقتصادي کړنو ډولونه کوم دي؟

۳-پرته د هغو موضوعګانو چې په لوست کې مو راوړي دي د تولید،توزیع او خدمتونو په اړه مثال راوړئ.

فعالیت:

یو کسب په نظر کې ونیسئ، د لاندې پوښتنود ځواب لپاره یو رپوټ جوړ کړئ او ټولګي ته یې وړاندې کړئ.

۱-دا کسب د کوم ډول اقتصادي فعالیت له اجزاو څخه شمېرل کېږي؟

۲-د دې کسب د زده کړې لپاره کومو مهارتونو او پوهې ته اړتیا ده؟

---

(۱) ګران زده کوونکي دې لدې وروسته د درس تکرار پدې ځای یا خپلو کتابچو کې ولیکئ.

پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې په غیر سره ولولئ او خبرې پرې وکړئ.

۱-که چېرته یوه ورځ په بازار کې پیسې نه وي، خلک به د خپل ورځني ژوند د اړتیاوړ توکي او شیان څنګه برابروي؟

۲-ستاسې په نظر په تېرو وختونو کې چې پیسې نه وې خلکو څه ډول راکړه ورکړه کوله؟

په ډېرو پخوا زمانو کې د خلکو ژوند ډېر ساده او معمولي و؛ ډېرو کورنیو به خپلې اړتیاوې پخپله تولیدولې چې معاملو او راکړې ورکړې ته ډېره اړتیانه لیدل کیده؛ کله به چې د کومې کورنۍ کوم شي ته اړتیا پیدا شوه هغه مجبور وچې د یو بل شي په بدل کې هغه شی لاس ته راوړي. دا ډول معامله د لاس په لاس معاملې په نوم یادېږي چې تراوسه هم د هېواد په لرې پرتو سیمو کې دود دی.د انساني ټولنې په لوئیدو او پراخیدو سره او همدارنګه د هغو ستونزو له کبله چې دا ډول راکړې ورکړې درلودلې، خلکو به پایله کې دا پریکړه وکړه چې یو ډول څیز چې ټولو خلکو هغه ته اړتیا درلوده او د هغه (پیسو) نه د راکړې ورکړې د وسیلې په توګه استفاده وکړي. په مختلفو

هېوادو کې له ډول ډول شیانونه د پیسو په نوم د راکړې ورکړې لپاره استفاده کیدله لکه: اوسپنه، خرمن، سپین زر،برونز او نور. څرنگه چې له دې څیزونو څخه ځینې یې دوخت په تېریدو سره له منځه تلل او خرابیدل او همدارنگه زیات وزن یې درلود، انسانان په دې فکر کې شول چې د دې پر ځای د فلزي پیسو یا سکو څخه استفاده وکړي

پرتله یې کړئ:

ستاسې په نظر

١- دیو میلیون افغانیود(پنځه گون) سکو د ځای پرځای کولو لپاره څو کسانوته اړتیاده؟
٢ - دیو میلیون افغانیو د (زریزنوټونو) د ځای پر ځای کولو لپاره څوکسانوته اړتیاده؟

کله چې شتمني زیاته شوه او د معاملو حجم زیاتوالی پیدا کړ،سکو هم ونه شوای کولای چې د خلکو د اړتیاو ځواب ووایې. نو په همدې دلیل به سوداگرو خلکو ته د سیکې پر ځای رسید ورکاوه. په رسیدورکولو کې دا ستونزه وه چې کله به سوداگر له ماتې سره مخ شول او په خپلو وعدوبه یې وفانه کوله. له دې کبله به خلکو ته ستونزې پیدا کیدې. د دې ستونزو د له منځه وړلو لپاره د هغه وخت دولتونو دا تصمیم ونیو چې کاغذي پیسې چاپ کړي. په دې ډول کاغذي پیسې چې د دولت په بانکونو کې یې د طلا او نقرې پشتوانې درلودې منځ ته راغلې. نن ورځ هر هېواد خپلې ځانگړې پیسې لري. زموږ د هېواد د پیسو واحد افغانی ده.

په پر مخ تللی اقتصادکې د فلزي او کاغذي پیسو نه پرته د چك و د اعتبارکارت نه هم استفاده کېږي. چك او د اعتبار کارت د معاملو چارې ډېرې آسانه کړي دي.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې موضوع په هکله خبرې وکړئ.

١ آیا تاسې او کورنۍ مو له بانك څخه استفاده کوئ؟

٢ -آیا پوهېږئ بانکونه کومې چارې سرته رسوي؟

بانک:

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادو کې د بانك په نامه یوه مؤسسه فعالیت کوي چې د خلکو پیسې ساتي او له یوه ځایه یې بل ځای ته انتقالوي او د مختلفو هېوادو پیسې یو بل سره بدلوي. زموږ په هېواد کې ډېر شمېر دولتي او خصوصي بانکونه کار کوي زموږ مرکزي بانك د افغانستان بانك دی.بانکونه ډول ډول خدمتونه وړاندې کوي چې مهم یې په لاندې ډول دي:

د خلکو د پیسو ساتنه:

بانک د پیسو ساتنې یو ډاډمن ځای دی. کله چې موږ خپلې پیسې په بانک کې ږدو هغه د ورکیدو او سوځیدو له خطره ساتو. هر کله چې پیسو ته اړتیا پیدا کړو، بانک ته ورځو او له خپل حساب څخه پیسې اخلو.

د پیسو انتقال:

هر کله چې اړتیا پیدا شي خپلې پیسې له یوه ښار څخه بل ښار ته انتقال کړو، د دې پر ځای چې هغه په خپله یوسو پخپل ښار کې هغه بانکي حساب ته اچوو او دهمدې بانک له څانګې نه یې په بل ښار کې لاس ته راوړواو یا یې د بل چا په نامه لېږو ترڅو یې لاس ته راوړي.

پانګه اچونه:

بانکونه د خلکو لږې لږې پیسې ټولوي او په هغوباندې سترې پروژې په کار اچوي چې د ملک د پرمختګ لامل ګرځي.

د پور ورکړه:

ځینې بانکونه هغو کسانو ته چې اړتیا ولري، پور ورکوي او په اوږده موده کې یې د قسط په ډول لاس ته راوړي.

د درس تکرار:

- --
- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱. د لاس په لاس راکړه ورکړه څه ده؟ توضیح ورکړئ.
۲. کله چې د لاس په لاس راکړه ورکړه دود وه پلورونکو او پیرودونکو کومې ستونزې درلودلې؟
۳. اوسپنیزو سکو په معاملاتو کې څه بدلون راوست؟
٤. کوم ضرورتونه د کاغذي بانک نوټونو د را پیدا کیدو لامل وګرځیدل؟
۵. د بانکونو دندې وښیاست.

فعالیت:

لاندې فعالیت سرته ورسوئ د هغه پایله یادداشت کړئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

- که چېرته بانک ته نیږدې ژوند کوئ د کورنۍ یو مشر سره بانک ته ولاړشئ اوله نیږدې نه وګورئ چې د بانک کارکونکي خلکو ته د پیسو ورکولو او یا د پیسو اخیستلو په وخت کې کوم کارونه سرته رسوي؟
- که چېرته بانک ته لاس رسی نه لرئ نو له یو چاته پوښتنه وکړئ چې له بانک سره آشنایي ولري.

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟

خبرې پرې وکړئ:

خپل شخصي وسایل په نظر کې ونیسئ او دهغوله جملې نه د لسو شیانو لست جوړکړئ او بیا وګورئ چې کوم هېواد جوړ کړي دي. د جوړونکي هېواد نوم د هر یوه په وړاندې ولیکئ. ولې د مختلفو هېوادونو محصولات په بازار کې موجود دي؟ د دې خبرې (بررسي) نه کومې پایلې ته رسیږو؟

کله چې د یوشي د رانیولو (پیریدلو) لپاره بازارته ځو، په هټیو کې د مختلفو هېوادو محصولات وینو. د بېلګې په توګه چینایي کالي، پاکستاني بوټان، ایټالوي بوټونه او ایراني فرشونه د داخلي (کورنی) محصولاتو تر څنګه لیدل کیږي.

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادونو کې د بازار و ضعیت همدا ډول دی او هېڅ داسې هېواد نشته چې په هغه کې د نورو هېوادونو محصولات نه وي.

د نړۍ د هېوادونو طبیعي، انساني او تکنولوژیک امکانات سره توپیر لري، له دې کبله د هغوي وس هم د محصولاتو په تولیدولو کې یو شان نه دی.

ځینې هېوادونه د زراعتي توکو د تولید لپاره مناسبه آب و هوا لري، ځینې په زیاته کچه تیل (نفت) لري او ځینې نور بیا صنعتي پر مخ تللي تولیدات لري.

کوم هېواد چې د یو ډول محصول لپاره مناسب شرایط و نه لري او وغواړي هغه تولید کړي، د تولید لګښت لوړېږي او تولیدشوي شیان ګران تماميږي. له دې کبله له اقتصادي اړخه به د دې هېواد په ګټه وي چې که چېرته دا ډول توکي او شیان له نورو هېوادونو څخه وپیري او هغه محصولات چې په خپله کولی شي په مناسبه بیه یې تولید کړي، نورو هېوادوته یې صادر کړي، په دې توګه به په نړیوالې سوداګرۍ کې ښه والی راشي او ډول ډول محصولات به له یو هېواد نه بل هېوادته انتقال ومومي.

د نړیوالې سوداګرۍ د آسانتیا لپاره په ۱۹۹۵ میلادي کال کې د نړیوال سوداګریز سازمان په نامه یو سازمان پرانیستل شو چې کوربه یې د ژنیو ښار دی. دا وخت ۱۵ هېوادونه د دې سازمان غړي دي. دا سازمان داسې قوانین لري چې نړیواله سوداګري سمه او آسانه کوي. ټول غړي باید د دې سازمان قوانین رعایت کړي. افغانستان د کتونکي (ناظر) په توګه په دې سازمان کې شتون لري چې تراوسه یې د دې سازمان غړیتوب نه دی ترلاسه کړی.

خبرې پرې وکړئ:

هېوادونه معمولاً د هغو شیانو په بدل کې چې واردوي یې، ځینې شیان صادروي هم.
آیا پوهیږئ، زموږ هېواد کوم شیان صادروي؟
ستاسې په نظر زموږ صادرات ډېر دي او که واردات؟

په نړیوال بازارکې هر هېواد ځانته ځانګړی ځای لري. هغه هېوادونه چې ډېر تولید کوي، کولی شي چې په نړیواله سوداګرۍ کې زیاته ونډه واخلي او بالعکس،هغه هېوادونه چې د تولید کچه یې ټیټه ده په نړیوال سوداګریز بازار کې لږه ونډه لري. افغانستان پخوا غالی،کرنیز او د څارویو محصولات ټولو هېوادونو ته صادرول او په دې ډول یې په نړیوالې سوداګرۍ کې خورا ښه مقام درلود. خو په دې وروستیو کلونو کې د هېواد په تولیداتو او صادراتو کې ډېر کمښت راغلی دی.

د هېواد تقریباً ټول لګښتی توکي له ګاونډیو ملکواو سیمې څخه را واریدېږي. موږ باید هڅه وکړو چې اقتصادمو بیا ښه والی پیدا کړي ترڅو په نړیوال بازار کې یوازې مصرف کوونکي ونه او سو بلکې لکه د نورو ټولو هېوادونو په څېر باید تولید هم ولرو.

د درس تکرار:

- ---
- ---
- ---
- ---
- ---

پوښتنې:

۱-د محصولاتو په تولید کې د هېوادونو وس او بې وسي څه معنا لري؟

۲-ولې د محصولاتو د تولید دوس (توانائی) توپیر د هېوادونو ترمنځ د سوداګرۍ د پراختیا لامل ګرځي؟

۳-نړیوال سوداګریز سازمان د کوم کار لپاره پرانیستل شوی دی؟

٤-آیا افغانستان د نړیوال سوداګریز سازمان غړی دی؟

٥-افغانستان په نړیوالې سوداګرۍ کې کوم مقام لري؟

فعالیت:

د کورنۍ د خوراکي توکو یو لست مو چې په یوه شپه او ورځ کې یې مصرفوی برابر او ولیکئ چې دا توکي له کوم هېواد نه راغلي دي. په آخر کې وګورئ چې څو فیصده یې کورني او څو فیصده یې بهرني دي.

د څپرکي لنډيز

- انسان زياتې اقتصادي اړتياوې لري.
- اقتصادي اړتياوې موږ فعاليت او هڅه کولو ته مجبوري.
- اقتصادي فعاليتونه په ټوليزه توګه په دوه ډوله وېشل کېږي: توليد او خدمت.
- توليد هغه ډول اقتصادي فعاليتونو ته ويل کېږي چې په پايله کې يې ځانګړي شيان منځته راشي.
- خدمت: هغه ډول فعاليت ته ويل کېږي چې نوروته يوازې آسانتياوې وړاندې کوي او شيان نه توليدېږي.
- په ډېرو پخوا زمانو کې انسان په راکړه ورکړه کې له پيسو څخه کار نه اخيسته او جنس به يې د بل جنس سره بدلولو.
- کرار، کرار فلزي پيسې او يا سيکې منځته راغلې او تر هغو وروسته کاغذي پيسې يا بانکنوټونه رواج شول.
- نن سبا دسيکې، کاغذي پيسو، بانکي چکونو او اعتباري کارتونو څخه په راکړه ورکړه کې کار اخيستل کېږي.
- نن سبا د بانک په نامه سترې موسسې منځته راغلي دي چې د خلکو پيسې ساتي، له يوه ځای څخه يې بل ځای ته ليږدوي. د خلکو په لږوپيسو سره، سترې پانګونې کوي او هغه چاته چې اړوي پور وکوي.
- نن سبا د نړۍ خلک يو له بله سره اقتصادي اړيکې لري. ډول ډول حاصلات د سوداګري په ډول له يوه هېواد څخه بل هېواد ته ليږدوي.
- د نړيوالې سوداګرۍ د تنظيمولو په خاطر (د سوداګرۍ نړيوال سازمان) جوړ شوی دی. له بده مرغه چې زموږ هېواد په هغه کې فعاله ونډه او يا رول نه لري. موږ بايد په هغه کې د خپل هېواد د مقام دلوړيدو په خاطر هلې ځلې وکړو.

دریم څپرکی

دټولنیزوخدمتونو موسسې

په دې څپرکي کې لاندې لوستونه لولئ.

- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۱)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۲)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۳)

د ترافیکو پولیس د دندې د اجراکولو په حال کې

د دریم څپرکي موخې

له ګرانو زده کوونکو څخه هیله کېږي چې ددې څپرکي له ختمیدونه وروسته زده کړي چې:

- پست یو د ټولنیز و خدمتونو له موسسو څخه دی چې د خلکو مکتوبونه ، خپروني او نور وسایل د ځرګندو او ځانګړو پتو (ادرس) له مخې له یوه ځای څخه بل ځای ته وړي.
- مخابرات د خلکو تر منځ اړیکي د تیلفون،فکس او اېنټرنټ له لارې ټینګوي.
- سره میاشت هغه سازمان دی چې دخلکو او دولت مرستې د ډول ډول پیښو څخه زیانمن شوو خلکو ته رسوي.
- خلک د مختلفو بیمو څخه په ګټې اخیستنې سره کولی شي چې د پېښو څخه د وراوښتیو زیانونو یوه برخه جبران کړي.
- د عمومي پارکونو، سرکونو، کوڅو او سیل ځایونو پاکول او د ښار ښکلا د ښاروالی دنده ده.
- پولیس د خلکو امنیت تامینوي.
- ترافیک په ښارکې د نقلیه وسایلو تګ راتګ تنظیموي،

شپږم لوست

د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۱)

په تیرو څپرکیو کې د بانک او ښوونځي سره، خلکو ته د خدمتونو د وړاندې کوونکو موسسو په نامه آشنا شوئ. په دې لوست کې هم د دوو نورو خدمت کوونکو موسسو سره آشنا کېږئ.

خبرې پرې وکړئ:

انسان هر وخت اړتیا درلوده چې د نورو سره اړیکې ټینګې کړي. ستاسې له نظره:

۱.په تیرو وختونو کې د انسانانو ترمنځ اړیکې څه ډول ټینګیدې؟

۲.نن ورځ انسانان له کومو لارو څخه په ګټه اخیستنې سره خپل منځي اړیکې ټینګوي؟

۳.آیا د اړیکو آسانتیا لپاره موسسې شته؟ نومونه یې واخلئ.

ډاګ(پست)څه چارې سرته رسوي؟

زموږ د اړیکو د اړتیاو څخه یوه یې هم داده چې غواړو ځینې نسبتاً واړه خیزونه له یوه ځای څخه بل ځای ته ولیږو؛ یا یو لیک د کورنۍ یوه غړي یا هغه دوستانو ته چې په کوم بل ښار او یا هېواد کې اوسیږي، ولیږو. ډاګ یو له هغو موسسو څخه دی چې د دې ډول چارو د سرته رسولو

لپاره جوړ شوی دی. موږ د ډاګ له لارې کولای شو چې : لیک، د مبارکۍ کارت، کتاب، ورځپاڼه او داسې نور څېزونه نورو خلکوته ور ولیږو.

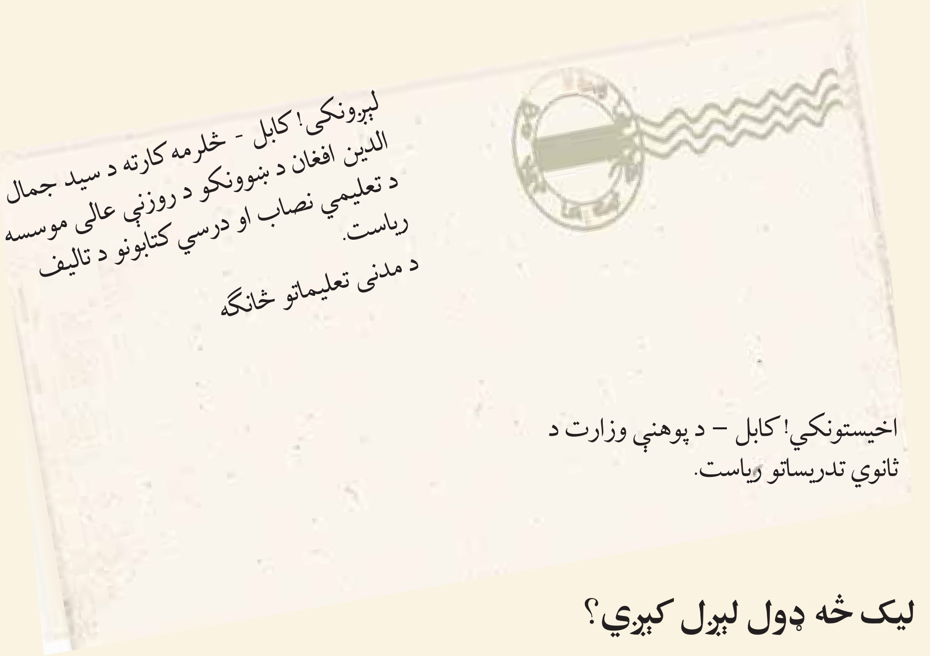

لیک څه ډول لېږل کیږي؟

دکورنۍ یوه غړي یا خپلو خپلوانو ته د لیک لېږلو لپاره دغه لاندې پړاوونه سرته رسوو:

- د لیک پاکټ تیه کوو.• خپل لیک لیکو او په هغه کې یې کېږدو.
- دلېږونکي او اخیستونکي پته د پاکټ په شا په ټاکلی ځای باندې لیکو.
- په پاکټ باندې پستي ټکټ نښلوو.
- پاکټ د پست مسؤول سړي ته سپارو او یا یې په پستي صندوق کې اچوو.

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې ولولئ او خبرې پرې وکړئ:

۱. په پخوا زمانو کې خلکو څه ډول خپل پیغامونه لرې ځایونو ته استول؟

۲. نن ورځ د دې کار لپاره کومې لارې شته؟ ویې وایئ.

مخابرات کوم خدمتونه سرته رسوي؟

مخابرات هم د هغو موسسو له ډلې څخه دي چې زموږ اړیکې له نورو سره ټینګوي. په مخابراتو کې په کورونو او اداروکې ثابت ټېلفونونه، ګرځنده ټېلفونو نه (موبایل)، فکس او انټرنټ شامل دي.

دغه امکانات او د اړیکو نیولو نوي وسایل زموږ سره مرسته کوي ترڅو خپل کارونه ژر او په ښه توګه سرته ورسوو. دغه وسایل زموږ د اړیکو د ټینګولو د آسانتیا وو په خاطر رامنځته (اختراع) شوي دي. مخابرات زموږ سره مرسته کوي چې خپلې د اړیکو اړتیاوې په چټکی، آسانی او لږ لګښت سره له منځه یوسو.

د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ وزارت

د ټيلفون په واسطه کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو. د موبایل په وسیله کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو، لنډ پیغامونه ترلاسه کړو او ویې لېږو، د فکس په واسطه د خپلو سندونو انځورونه لېږو ، اېنټرنټ موږ ته دلېږلو د ایمیل (برېښنالیک) امکانات برابروی. همدارنګه د اېنټرنټ له لارې کولی شو چې د نړۍ مهم خبرونه ولولو او مختلفې علمي زېرمې پیدا کړو.

د لوست تکرار:

- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱.که چېرې وغواړئ چې یو دوست ته چې په بل ښار کې اوسیږي، لیک واستوئ له کومې وسیلې څخه کار اخلئ؟

۲.که چېرې وغواړئ چې لیک د پست له لارې ولېږئ، دغه کار څه ډول سرته رسوئ؟

۳.فکس کوم کار سرته رسوي؟

٤. برېښنا لیک(ایمیل) څه شی دی او موږ څه ډول ګټه له هغه څخه ترلاسه کولی شو؟

فعالیت:

تاسې د پست او مخابرې څخه کومې ګټې تر لاسه کوئ؟ پخپلو کتابچو کې یې یادداشت کړئ چې په یوه وروستنی میاشت کې مو کومې ګټې له پستې او مخابراتو څخه ترلاسه کړې دي.

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو(۲)

د زلزلې د طبيعي پيښو له کبله د کورونو نړيدل

په تېر لوست کې د ټولنيزو خدمتونو له دو و موسسو سره آشنا شوئ. په دې لوست کې له دوونورو مؤسسو سره آشنا کېږئ.

خبرې پرې وکړئ:

حتماً مو د خپل مور او پلار څخه د ځينو پېښو لکه: زلزله، طوفان او جگړو په هکله يو څه اوريدلي دي. کله چې دغه راز پېښې ،رامنځ ته شي، زيات شمېر خلک بې کوره، بې سرپرسته،ژوبل او يا هم مړه کېږي. ستاسې له نظره:

۱ .ولې خلک يو له بله سره زړه سوی اوغم شريکی، کوي؟

۲ خلک له کومو لارو څخه د زيانمن شويو سره خپل زړه سوي او غم شريکی ښکاره کوي؟

۳ .آيا هر سړی بايد پخپله خپلې مرستې زيانمن شوو کسانو ته ورسوي او يا د دې کار لپاره بله ښه لاره شته؟

هلال احمر او يا سره مياشت:

کله چې خلک له داسې ستونزوسره لاس اوگريوان شي چې په يوازې توگه هغه نه شي حل کولی، نو په داسې حال کې د دې هيله لري چې خپلوان، قوميان، وطنداران او حتی د نورو هيوادونو خلک له هغوی سره مرسته وکړي. کله چې ځينې خلک د کومو پېښو له کبله زيانمن کېږي، نور خلک بايد د

هغوي مرستې ته ور ودانگي. که چېرې پېښه او اړولی زیان يې کم وي په دې حالت کې خلک کولی شي چې په مستقیم ډول پخپله زیانمن شوو خلکوته مرستې ورسوي خو کله چې پېښه لویه وی مثلاً یو ښار د سیل، زلزلې، طوفان او یا جگړې لاندې راشي، په دې صورت کې یوې موسسې او یا سازمان ته چې قوی مدیریت (اداره) او بشپړ امکانات په واک کې ولري، اړتیا پیداکوي. هغه سازمان چې دغه کار سرته رسوي په اسلامي هېوادونو کې د ((هلال احمر)) او په نورو هېواونو کې د (سورصلیب) په نامه یادیږي. زموږ په هېواد کې ورته (سره میاشت) وايي. دغه سازمان په ټولو هېوادونو کې بشپړ بې طرفه دي او د بشر دوستانه موخو په سرته رسولو کې د زیانمن شوو سره د مرستې په چارو کې چې د طبیعي پېښو په واسطه زیانمن شوي وي، هڅه کوي. د سره صلیب او هلال احمر انځورونو ته په لاندې نښونښانو کې پام وکړئ.

ځینې مؤسسې د ځانگړو ستونزو (لکه د جگړې ځپلو هېوادونو ستونزې) د حل کولو لپاره پرانیستل کېږي د بېلگې په توگه د ماین پاکولو موسسې دنده لري چې د جگړې له دوران پاتې شوی ماینونه را ټول کړي، له همدې ډلې څخه شمېرل کېږي. ماین پاکوونکې هغه سیمې چې ماینونه پکې ښخ شوي دي په سرو ډبرو او هغه سیمې چې له ماینونو څخه پاکې شوي دي، په سپینو ډبرو په نښه کوي. شنې ډبرې شکمنې سیمې په گوته کوي. له دې کبله موږ باید په هغو سیمو کې چې په سرو او شنو رنگونو په نښه شوي وي، له تگ او راتگ څخه ډډه وکړو. همدارنگه موږ باید هېڅ کله نا چاودلو او شکمنو شیانو ته لاس ورنه وړو.

خبرې پرې وکړئ:

تراوسه پورې مو خامخا د طبیعی زیان اړوونکو پېښو په باره کې یو څه آوریدلي او یا هم لوستلي دي، ستاسې له نظره:

۱. کوم خطرونه د انسان ژوند گواښوي؟

۲. دیوې خطر ناکې طبیعي پېښې لکه (زلزله، اور، سیل، ترافیکي پېښو) د پېښیدو له کبله انسانانو ته کوم زیانونه رسیږي؟

۳. څرنگه کولی شو چې د طبیعي پېښو څخه اوښتي زیانونه جبران کړو؟

بیمه څه شی ده؟

زموږ ژوند ځینې خطرونه لکه آور لګېدنه، زلزله، سیل، د موټرو ټکر، ډول ،ډول ناروغۍ، غلا او داسې نورګواښوي (تهدیدوي) د دې پېښو څخه ځینې یې مخکې له مخکې نه د وړاندوینې او مخنیوی وړنه دي. له دې کبله باید چې هر سړي او یا شرکت د دې ډول خطرونود کمیدو لپاره مخکې له مخکې لاره چاره لټولي وي. د بیمې موسسه د دغه ډول زیانونو د جبران په خاطر منځته راغلي ده.

د بیمې موسسه د یوه سړي یا شرکتونو زیانونه تر ټاکلو شرطونو لاندې تضمینوي دغه موسسه له اشخاصو او یا له هغو شرکتونو څخه چې بیمه شوي دي، د میاشتې یا د کال یوه ټاکلې اندازه پیسې تر لاسه کوي او په مقابل کې یې کله چې د هغوی څخه ځینې یې د کومې پېښې سره مخامخ شي، د هغوی زیانونه د پیسو په ورکولو سره جبرانوي، اکثراً خلک او یا شرکتونه د خپلو احتمالی زیانونو د جبران په خاطر، د بیمې په موسسو کې غړیتوب تر لاسه کوي او د خپل غړیتوب حق ورکوي.

خود دې شمېرې څخه یو کم شمېرې عملاً د پیسو سره مخامخ کېږي او د بیمې د موسسو څخه د رسیدلی زیان پیسې ترلاسه کوي. په دې ترتیب سره د بیمې موسسې کولی شي چې هغه زیانونه چې یو شمېر غړوته رسیدلی دي، جبران کاندي.

د بیمې ډولونه:

د مالونو او یا هغه څیزونو پر اساس چې بیمه کېږي، بیمه په مختلفو ډولونو باندې وېشل کېږي چې ډېر مهم یې ۱- داشخاصوبیمې،۲- د مالونو بیمې، ۳- د مسؤولیت د بیمې څخه عبارت دي.

د اشخاصو بیمه:

د اشخاصو په بیمه کې په خپله انسان بیمه کېږي. دا شخاصو بیمه مختلف ډولونه لري چې خورا مهم یې عبارت دی له:

۱- روغتیایې بیمه:

انسان تل د ناروغیو د خطر سره مخامخ او درملنې ته اړوي،کله په یوتن او یا کورنیو باندې د درملنې مصرف ډېرېږي. روغتیایي بیمه د بیمه شوو کسانو د درملنې ټولې او یا یو څه مصرف شوې پیسې ورکوي، په دې سبب روغتیایي بیمه د زیات اهمیت څخه برخمنه ده.

۲- دپېښو بیمه:

د ا ډول بیمه خلک د مرګ او ژوبلې په وړاندې چې په کاري چاپیریال لکه کارځایونو او نورو کې منځته راځي،بیمه کوي.

۳- د عمر بیمه:

د انسان د اندیښنو څخه یوه یې هم دا وي چې نه ویلې کېږي چې دده له مرګه وروسته یې د کورنۍ غړي له اقتصادي ستونزو سره مخامخ شي. د دې اندیښنې د کمولو په خاطر ځینې خلک هغه وخت چې لا ژوندي وي، یو څه پیسې د غړیتوب د حق په نامه بیمې ته ورکوي

ترڅو بیمه د ده دمرګه وروسته د ده د کورنۍ ژوند تامین کړي.

د مالونو بیمه:

دا ډول بیمه کور، دوکان، موټر، شرکت او دې ته ورته نور شیان داورلګیدنې، غلا او ټکر په وړاندې د ټاکلو پېسو په بدل کې، بیمه کوي.

د مسؤولیت بیمه:

ځینې مسوولیتونه ډېر مهم وي او څوک يې چې سرته رسوي، امکان لري چې د سهوې او خطائي له مخې خلکوته غټ مالي او ځاني زیانونه ور واړوي. د بېلګې په توګه: امکان لري چې یو ډاکتر چاته د یوې دوا د ناسم تجویز له مخې تاوان ورسوي او یا یې مړکړي، بیمه د داسې خطرونو روحي اندیښنواو مالي زیانونو د مخنیوي په خاطر، هغه څوک چې په داسې چارو بوخت وي، بیمه کوي. د بېمو دغه ډولونه چې وویل شول، په زیاترو هېوادونو کې شته. زموږ په هېواد کې له بده مرغه چې بیمې تراوسه پورې پراختیا نده موندلې. موږ هیله من یو چې دولت او خصوصي پانګه اچوونکي د ټولنیز ژوند دغې مهمې برخې ته زیاته پاملرنه وکړي.

د لوست تکرار:

- --
- --
- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱. کله چې د ستونزو سره مخامخ کېږو او نه شو کولی چې هغه په یوازې توګه حل کړو، له نورو څخه هیله لرو؟

۲. کوم سازمان د جنګ ځپلیو او طبیعي پېښود زیانمنو سره د مرستې په خاطر جوړشوی دی؟

۳. بیمه کوم کار زموږ لپاره سرته رسوي؟

٤. د بیمې د ډولونو نومونه واخلئ.

۵. د اشخاصو د بیمې او مالي بیمې تر منځ څه توپیر موجود دی؟ څرګند یې کړئ.

فعالیت:

په دوو ډلو ووېشل شئ، یوه ډله دې د سرې میاشتې او بله ډله دې د بیمې په باره کې څېړنه وکړي. د خپلې څېړنې پایله په ټولګي کې ولولئ.

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو(۳)

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو دپېژندګلوۍ په لړکې، په دې لوست کې له درونورو مؤسسو سره آشنا کېږو.

پرتله يې کړئ:

د اسلام ستر پيغمبر(ص) فرمايلي دي: نظافت او پاکي د ايمان يوه برخه ده. دغه حديث شريف ته په پاملرنې سره ستاسې له نظره:

۱. د چټل او نا پاک کور په پاک کور باندې د بدلولوپاره څه بايد وکړو؟
۲. د خپل کلي او د ښار د ښکلا او پاکۍ لپاره څه کارونه بايد سرته ورسوو؟
۳. آيا تاسې کولی شئ چې د خپل کلي او ښاراروند د پاکۍ او ښکلاټولې چارې په يوازې توګه سرته ورسوئ؟

لکه څرنګه چې د خپل کور د ښکلااو پاکۍ په ساتنه کې ټول بايد هڅه او کوښښ وکړو، همدارنګه بايد د ژوندانه د ستر چاپيريال (کلی- ښار) په باره کې هم بايد هڅه او کوښښ وکړو.
هر څومره چې چاپيريال پراخ وي په همغه اندازه بايد زيات کارونه تر سره شي.
د بېلګې په توګه : د کورونو او سړکونو څخه د خځلواو ناپاکيو راغونډول، د ويالو پاکول او

د سړکونو جارو کول یوې مؤسسې ته اړتیا لري چې هره ورځ په پرله پسې توګه دغه کارونه سرته ورسوي، ښاروالي هغه موسسه ده چې په ښارونو کې ددې چارو د سرته رسولو لپاره جوړه شوې ده. آیا د ښاروالی دنده یوازې د ښارپاکول دي؟
ښاروالي نورې دندې هم سرته رسوي لکه:
-د ښار ښکلا د ساتنې په خاطر، دکورونو او دوکانونو د جوړیدو څارنه.
-د تګ او را تګ په خاطر د سړکونو پخول.
-دعمومي پارکونو جوړول او د ښار په مختلفو برخو کې د نیالګیو اوګلانو کرل او کېنول.
-د عمومي تشنابونو جوړول.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په باره کې یو له بله سره وغږیږئ.

۱.که چېرې د چا مال او ځان تر ګواښ لاندې راشي، داسې سازمان چې له هغه څخه، ساتنه وکړي، شته؟

۲.که چېرې داسې سازمان موجود وي، د هغه د دندو په باره کې سره وږغېږئ.

کومه اداره زموږ امنیت تامینوي؟

د انسان له ډېرو مهمو اړتیاوو څخه یوه یې هم امنیت دی. په ټولنه کې ډول، ډول خطرونه شته چې د انسان امنیت ګواښوي (تهدیدوي) دولتونو د ډېرو پخوازمانو څخه یو شمېر وسله والو کسانو ته د ښار د امنیت د ساتلو دنده سپارله، دغه ډله په مختلفو و ختونو او ټولنو کې په مختلفو نومونو سره یادیدل.

په نننیو ټولنو کې په ټول هېواد کې د پولیس په نامه یو ډېر پر مختللي سازمان شته چې پوه

او په امنيتي وسايلو سنبال كسان په هغه كې كار كوي چې اصلي دنده يې د ټولنې د نظم او امنيت ساتل دي. زموږ ملي پوليس يو له خدمتګارو سازمانونو څخه دي چې شپه او ورځ د خلكو د نظم او امنيت د ساتلو لپاره كوښښ كوي. پوليس په ټول هاند سره د نشه يي توكو د قاچاق چيانو، غلو اوتخريبي عناصرو په وړاندې په مېړانه و درېږي تر دې حده پورې چې د خلكود نظم او امنيت د ساتلو په لاره كې د هغوی يو شمېر خپل ژوند له لاسه وركوي او ژوبل كېږي. زموږ پوليس هره ورځ پياوړي او ځواكمن كېږي. د ټولنې هر غړی دنده لري چې د ټولنې د امنيت او هو ساينې په لار كې زحمت وګالي. له همدې كبله موږ كوښښ كوو چې د پوليسو سره د مرستې او همكارۍ له لارې د خپل هېواد د امنيت او هوساينې لپاره خپله ملي دنده تر سره كړو. موږ د پوليسو د هغه خدمتونو درناوی كوو چې دوی يې سرته رسوي او كوښښ كوو چې تل د خپلو ملي پوليسو ملاتړي واوسو.

ملي پوليس

خبرې پرې وکړئ:

په ښارونو كې نقليه وسايط ډېردي. د هغوی په تګ را تګ كې د نظم ټينګول يو زيات شمېر خلكو او ځانګړو مقراتوته اړتيالري. ستاسې له نظره:

۱.كوم سازمان په ښارونو كې د نقليه وسايطو په تګ راتګ كې د نظم راوستو دنده په غاړه لري؟

۲.آيا دا امكان شته چې د داسې سازمان له موجوديت پرته په ښارونو كې ژوندو كړو؟ ولې؟

د ترافيكو پوليس زموږ په ژوند انه كې څه رول لوبوي؟

لكه څرنګه چې پوهېږو په كليو كې نسبتاً لږ شمېر خلك ژوند كوي. د انسانانو، څارويو او نقليه وسايطو تګ راتګ خلكو ته ستونزې نه پېښوي. د ځمكې پراختيا او د جمعيت كموالی، خلكوته د دې اجازه وركوي چې په آسانۍ سره ځای په ځای شي او هېڅوك د بل ځا درېدونې لامل ونه ګرځي. خو په ښارونو كې، برعكس زيات شمېر خلك په يوه تنګه سيمه كې ژوند كوي. په ځينې شېبو كې، ګڼ شمېر خلك څه پلي او څه سپاره د ښار سړكونو ته ورګډېږي. كه چېرې نظم او مقررات موجود نه وي او داسې څوك نه وي چې دغه مقررات عملي كړای شي. هر څوك به له هرې خوا څخه حركت وكړي او

لارې به بلکل بندې شي، دغه نظم د ترافیکو پولیس منځته راولي. د ترافیکو پولیس په ښارکې د نظم راوستو لپاره لاندې کارونه سرته رسوي:

• د سړکونو په مناسبو ځایونوکې ټاکلي علامې دروي ترڅو چلوونکي ویوهېږي چې څه وکړي. د بېلګې په توګه په ځینو واټونو کې د دریدو د منع علامه، په ځینو ځایونو کې د یو طرفه واټ علامه او دې ته ورته علامې دروي. په څلور لارو کې سره اوشنه څراغونه لګوي ترڅو موټر په وار سره حرکت وکړي او تېرشي.

• هغه چاته چې په چلولو کې بشپړ مهارت ولري، د چلولو جواز (لایسنس) ورکوي. هغه چاته چې د چلو لو جواز نه لري، په ښارکې د چلولو اجازه نه ورکوي ترڅو د ټکر لامل ونه ګرځي. سرغړوونکي چلوونکي جریمه کوي ترڅو د چلونې مقررات پر ځای کړي..

• په داسې حال کې چې ټکروشي، سرغړوونکي معلوموي.

د لوست تکرار:

• ------------------------------
• ------------------------------
• ------------------------------
• ------------------------------

پوښتنې:

۱. ولې ښارونه، ښاروالیوته اړتیا لري؟
۲. د ښاروالي ډېره مهمه دنده څه شئ ده؟
۳. په ټولنه کې د پولیس دنده څه شئ ده؟
٤. د ترافیکو پولیس په ښارکې د نظم د راوستولپاره څه کارونه سرته رسوي؟
۵. آیا کلي هم د ترافیکو پولیسو ته اړتیا لري؟ ولې؟

فعالیت:

له لاندې فعالیتونو څخه یوېې د خپل ژوندانه د شرایطو سره متناسب، وټاکئ او تر سره یې کړئ.

۱. له هغو کارونو څخه چې ښاروالي یې په ښارونو او خلک یې په کلیو کې ستاسې د استوګنځیو د پاکوالي او ښکلا لپاره ترسره کوي، په لیکلي توګه، د انځور او یا نقاشي په شکل کې، اطلاعات برابر کړئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

۲. دا وڅېړئ چې په ټولنه کې دامنیت د ساتلو لپاره د خلکو او دولت دنده څه شی ده؟ د دې فعالیت د ترسره کولو لپاره د کورنۍ د مشرانو سره خبرې وکړئ او پایله یې ټولګیوالوته ووائې.

۳. دا وڅېړئ چې هغه څراغونه چې په څلور لارو کې لګیدلي دي، کوم رنګونه لري او هر رنګ د کومې علامې نښه ده؟ که چېرې د کلي او سیدونکي یاست، له هغو کسانو سره چې ښارته یې سفر کړئ دئ خبرې وکړئ او ځواب یې پخپلو کتابچو کې ولیکئ.

د څېړکي لنډيز

- د ټولنيزو خدمتونو موسسې، ټولنې ته د عمومي خدمتونو د وړاندې کولو په خاطر جوړې شوي دي.

- پست يا ډاگ يوه له دغو ټولنيزو خدمتونو د موسسو څخه دئ چې د خکلو د دليکونو، مطبوعاتو (ورځپانو، مجلو، اونيزو) او نورو شيانو په لړلو کې له يوه ځای يا شخص څخه بل ځای او يا شخص ته کار ورڅخه اخيستل کېږي.

- مخابرات د ټولنيزو خدمتونو يوه بله موسسه ده چې د خلکو تر منځ د اړيکو د نيولو د آسانياوو په خاطر جوړه شوي ده. مخابرات خلکو ته تيليفون، موبايل، فکس او انټرنېټ وړاندې کوي.

- سره مياشت د هغه چا سره چې پر طبيعي پېښو او يا جنگ جگړو کې زيانمن شوي وي، مرسته کوي.

- بيمه د خلکو سره د احتمالي پېښو د خطرونو څخه د مخنيوي په خاطر، مرسته کوي. بيمه له هغه چا څخه چې غړيتوب يې تر لاسه کوي، مياشتنۍ او يا کلنۍ د غړيتوب د حق په نامه يو څه پيسې اخلي، دا پدې معنا چې که چېرې په کومه پېښه کې زيانمن کېږي، د هغوی د مالي تاوانونو جبران پرې وکړي.

- ښاروالي، ښار پاک ساتي او د هغې د ښکلا او سمسورتيا لپاره زيار باسي.

- پوليس د خلکو امنيت ټينگوي.

- د ترافيکو پوليس نقيله وسايط تنظيموي.

څلورم څپرکی

ډله ییزې رسنۍ

په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو.
- رسنۍ او ډولونه.

د څپرکي موخې

له زده کوونکو څخه هیله کېږي چې د دې څپرکي په پایله کې زده کړي چې:

- را دیو هغه رسنۍ ده چې دخلکو په منځ کې تر ټولو ډېر اوریدونکي لري؛
- تلویزیون د انځوریزو خپرونو په دلیل، داوریدونکو په منځ کې ډېر اثر لري؛
- مطبوعات چاپي رسنۍ دي له هغو څخه ګټه اخیستنه، سواد ته اړتیا لري؛
- د نړۍ تر ټولو نوې رسنۍ اینټرنټ دی چې د نورو رسنیو په پرتله زیاتې ښېګڼې پکې شته؛
- رسنۍ خلکوته په خبررسولو کې بنسټیزه برخه اخلي؛
- د رسنیو له لارې خلک کولی شي چې په سیاسي او ټولنیزو چارو کې ګډون وکړي؛
- د رسنیو سمه خبر رسونه د بیان د آزادۍ پرته ناشوني ده؛

د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو.

پرتله یې کړئ:

انځورته وګورئ او پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ.

۱. په انځورکې کوم شیان وینئ؟ نومونه یې واخلئ.

۲. د هغو هریو کومې چارې سرته رسوي؟

۳. هغه چارې چې دوی یې تر سره کوي، یوه له بلې سره څه ورته والی لري؟

تاسې به راډیو اوریدلې وي او تلویزیون به مولیدلی وي. همدارنګه فکر کیږي چې ورځپاڼې او مجلې موهم لوستلې وي. د دې سره سره چې هغوی بېلابېلې چارې تر سره کوي، خو بیا هم ټول په دې لاره کې چې خلک د سیاسي، اقتصادي، فرهنګي، علمي او تفریحي چاروڅخه خبروي، سره شریک دي. نوله دې کبله ویلی شو؛ هغه وسایل چې دنده یې خلکوته د معلوماتو او اطلاعاتو رسول دي، رسنی بلل کیږي. دغو وسایلوته له دې کبله چې دنده یې خلکو ته اطلاعات او معلومات وړاندې کول دي، ډله ییزې رسنی وایي.

رسنۍ ډېر تازه خبرونه، سياسي، اقتصادي، فرهنگي او ورزشي پېښې ټولنې ته وارنډې کوي او هغه د خپل هېواد او نړۍ د بدلونونو، علمي او فني نوښتونو څخه خبروي. رسنۍ پر خبر رسولو سر بېره، د زده کړې، علمي، تفريحي او مشغولتيا د سرگرمي) پروگرامونه هم برابر وي . له دې کبله ده چې وايي: رسنۍ په عين حال کې د عمومي زده کړې وسايل هم دي. څکه چې زده کړه د ټولنې په هر ځای کې خپروي او دښوونځي، مدرسې او د زده کړې د نورو مرکزونو دولکې(انحصار) څخه يې خلاصوي.
رسنۍ په عين حال کې چې د ماشومانو د وزگارتيا وختونه ډکوي، د زده کړې جريان يې ډېرساده او دومره اسان کړی دی چې ديوې لوبې بڼه يې ورکړې ده.
د دې خبرې په پام کې نيولو سره چې رسنۍ د اطلاع رسولو په چارو کې د کومو شيانو او لارو چارو څخه کاراخلي، هغه داوريدلو،ليدلواو ليکلو د رسنيو په ډلو وېشل کېږي.

خبرې پرې وکړئ:

د رسنيو د نمونو سره بلد شوئ. دا مو هم زده کړل چې ولې هغوی ته ډله ييزې رسنۍ ويل کېږي. اوس د هغو د هرې يوې په باره کې فکر وکړئ چې هغوی يوه له بلې سره څه توپير ونه لري.

د رسنيو ډولونه:

راديو:

راديو يوه اوريدونکې رسنۍ ده چې خپل پروگرامونه د غږييزو څپولو لارې د اوريدونکو غوږونوته رسوي. په رسنيو کې راديو تر نورو پخوانۍرسنۍ شمېرل کېږي. هغه څوک چې په کوم بل کار باندې هم بوخت وي، راديو اوريدلی شي. د بېلگې په توگه د کور مېرمن په پخلنځي کې د کار کولو په وخت کې کولی شي چې راديو واوري او يا يو چلوونکی د چلولو په وخت کې د راديو له پروگرامونو څخه گټه اخيستی شي په داسې حال کې چې هغوی نشي کولی له هغه رسنيو څخه چې بايد وکتل شي، گټه واخلي.

تلويزيون:

تلويزيون يوه ليدونکې – اوريدونکې رسنۍ ده. تلويزيون د شيانو خوځنده ياگرځنده انځور لکه څرنگه چې په واقعيت کې وي، هغسې يې د أواز سره يو ځای ښکاره کوي.
تلويزيون د راديو په نسبت دغه ښيگڼه لري چې شيان او پېښې د انځورونو له لارې خلکوته ورښيي. د بېلگې په توگه که چېرې وغواړي چې د خپلواکۍ د جشن د مراسمود پر ځای کيدو رپوټ برابر کړي، نو يوازې د راديو په څېر هغه په ژبه او خبرې کولو سره نه بيانوي، بلکې د هغې خوځنده اوگرځنده انځورونه هم ښکاره کوي او ليدونکي کولی شي چې هغه لکه څرنگه چې تېرشويدی، ووينې.

چاپ شوي خیزونه (مطبوعات)

مطبوعات یا خپرونې چې ورځپاڼې، اونېزې او مجلې پکې شاملې دي، د لیکنیزو یا چاپي رسنیو څخه شمېرل کېږي. په مطبوعاتو کې متن او انځور په تور اوسپین او یا هم په رنګه ډول د کاغذ پر مخ چاپوي او په منظمه توګه یې خپلو لوستونکو او اخیستونکو ته وړاندې کوي.

له دې سره، سره چې نن ورځ پیاوړې رسنۍ لکه تلویزیون په ټولو ادارو اوکورونوکې د اطلاعاتو په خپرولوکې زیاته برخه اخلي، خو مطبوعات همغه شان ژوندي او فعال دي اوچلوونکي یې ډېر زیات تبلیغاتي واک او قدرت په لاس کې لري. د خپرونو دغوره امتیازونو څخه یو یې دادی چې په بشپړه توګه زموږ په واک کې دي او کولی شو چې یو مطلب هر څوځله چې وغواړو،په هغه کې مطالعه کړو او د دې پر خلاف د راډیو او تلویزیون خپرونې د لیدونکو او اوریدونکو په واک کې نه وي او دهغو خپریدل ځانته ټاکلی وخت لري. د لیدونکو او اوریدنکو رسنیو سره د مطبوعاتو یو غوره توپیر دادی چې د چاپي خپرونو څخه ګټه اخیستنه لږ څه سواد ته اړتیا لري.سړی باید د لیکلو او لوستلو سواد ولري ترڅو وکولی شي د ورځپاڼو، اونیزو او نورو خپرونو د اطلاعاتو څخه ګټه واخلي په داسې حال کې چې د راډیو او تلویزیون د خپرونو لپاره دغه راز بندیز او محدودیت نشته او هر څوک کولی شي چې هغه واوري او ویې ګوري.

انټرنټ:

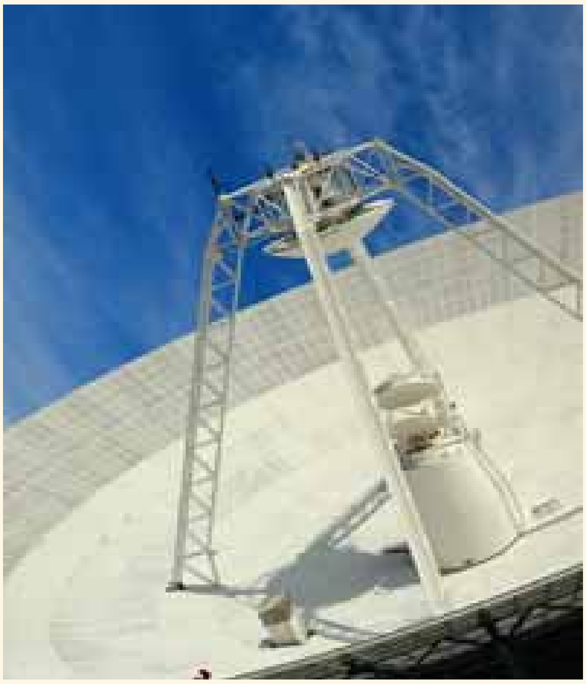

نن سبا یوه ډېره پیاوړې رسنۍ ټولنې ته وړاندې شوې ده چې د ټولو رسنیو امتیازات لري او هغه انټرنټ دی.

انټرنټ یوه نښلوونکې وسیله ده چې د نړۍ زیات شمېر کمپیوټرونه یو له بله سره نښلوي او هر څوک د نړۍ په هر ګوټ کې چې وي، کولی شي چې د نړۍ د نورو کمپیوټرونو سره ونښلي او له هغو اطلاعاتو څخه چې

په هغو کې شته او یا وي، ګټه واخلي. د اینټرنټ له لارې کولی شو چې لیکلی متن، انځور آواز او کمپیوټري پروګرامونه یو له بل سره بدل (مبادله) کړو. له اینټرنټ څخه په ګټه اخیستنې سره کولی شو چې نوروته لیک ولیکو، له هغوی سره د غږ او انځور له لارې اړیکې ټینګې کړو او خبرې ور سره وکړو.

په اینټرنټ کې خبرونه، علمي او مطبوعاتي ډېرې زېرمې تر ګوتو کېږي چې کولی شو له هغو څخه ګټه واخلو. اینټرنټ هم د مطبوعاتو په څېر د اشخاصو تر کنټرول او څارنې لاندې دی او د رادیو او تلویزیون غوندې تېریدونکی حالت نه لري.

د لوست تکرار:

- --
- --
- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱. ډله ییزې رسنۍ څه کار کوي؟
۲. لیدونکې، اوریدونکې او لیکونکې رسنۍ د مثال سره وښیاست،
۳. اوریدونکې رسنۍ کومې ښېګڼې او کوم محدودیتونه لري؟
٤ اوریدونکي – لیدونکی رسنۍ څه ښېګڼې لري؟
۵. اینټرنټ څه شی دی او څه کار کوي؟

فعالیت:

د ښوونکي، پلار مور او یانورو پوهو کسانو په مرسته د ټولو رسنیو ځانګړتیاوې او ښېګڼې په (۱۰) کرښو کې ولیکئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

رسنۍ او ټولنه

خبرې پرې وکړئ:

په تېر لوست کې مو ولوستل چې ډله ییزې رسنۍ کومې دي او څه کارونه سرته رسوي. ستاسې له نظره:

- آیا رسنۍ د ټولنې په سمون (اصلاح) کې برخه اخیستلی شي؟ څه ډول؟

رسنۍ او دخلکو برخه د ټولنې په اداره کې

په تېر لوست کې مو ولوستل چې رسنۍ ډول – ډول چارې سرته رسوي؛ لکه د خبررسولو، تفریحي، زده کړې او د ژوند انه د اړتیاو څخه د خبریدو چارې. رسنۍ په ټولنه کې د خلکو د سترګو او غوږونو په څېر دي؛ ځکه چې زیار کښ خبریالان د هر ډول خطر او زحمت د زغملو سره،سره په هر ځای کې حاضرېږي او خلک د پېښو له جریان څخه خبروي. سر بېره پردې رسنۍ پېښې تحلیلوی او څېړي او خلک د هغو د عواملو او راتلونکي څخه خبروي. په دې توګه خلک تل د سیاسي، اقتصادي اوټولنیزو پېښو له بهیر څخه خبر وي چې د دولتونو په اداره اوکنټرول کې ونډه واخلي، خلک د رسینو له لارې کولی شي چې د چارواکو کارونه او پروګرامونه تر څارنې لاندې ونیسي او خپل د سمون (اصلاح) نظریات اونیوکې هغوی ته ووایي. دولتي چارواکي هم د

رسينو له لارې کولی شي چې د خلکو له نظريو څخه خبرشي او په راتلونکې کې هغه په خپلو کړنو کې په پام کې ونيسي. له بله پلوه رسنۍ خلک له خپلو حقونو او دندو څخه خبروي. کله چې خلک خپل حقونه او دندې وپيژني، د خپل هېواد د سياسي، اقتصادي، ټولنيزو او فرهنګي پېښو په وړاندې د مسووليت احساس کوي، هغه څوک چې دخپل برخليک په وړاندې د مسووليت احساس وکړي، نه پرېږدي چې ناپوه او جاهل خلک پرې حکومت وکړي اويه برخليک يې لوبې وکړي.

رسنۍ او ټولنيزې ستونزې:

د رسنيو ډېرو مهمو کارونو څخه يوېي دادی چې خلک د ټولنې له ستونزو او مسايلو څخه خبروي.
زموږ هېواد چې څولسيزې جګړې يې تېرې کړي دی، د زياتو ستونزو سره مخامخ دی.
رسنۍ بايد خلک له هغو څخه خبر کړي. ماينونه او ناچودلې مهمات هره ورځ زموږ يو زيات شمېر هېوادوال د مرګ کندې ته سپاري خود دوي د خطرونو څخه خبريدنه، کولی شي چې د دغه ضايعاتو کچه را ټيټه کړي.
د مخدره توکو توليد، قاچاق او استعمالول زموږ د ټولنې يوه بله ستونزه ده چې زموږ خلک په دې وروستيو کلونو کې ور سره مخامخ دي؛ د افسوس خبره داده چې زموږ زيات شمېر زلميان او تنکي زلميان د دې توکو په استعمال باندې روږدي شوي دی. که څه هم د روږدی کيد و د پراختيا مخنيوی زموږ د ټولو دنده ده، خو دولت او رسنۍ بايد د هغې د مخنيوي په لاره کې زيات هاند او کوښښ وکړي.

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې په ځير سره ولولئ؛ په هکله يې خبرې وکړئ او خپل نظريات بيان کړئ.
۱. ستاسې له نظره د بيان آزادی څه شئ ده؟
۲. د بيان آزادي د رسنيو لپاره څه اهميت درلودلی شي؟ څرګند يې کړئ.

د بيان آزادي او رسنۍ:

رسنۍ هغه وخت کولی شي چې خپل کارونه په ښه توګه سرته ورسوي چې د خپلو پروګرامونو او مطلبونو د خپريدولپاره لازمه او مناسبه آزادی ولري. خبريالان او ليکوالان پخپلو دندوکې ډاډ او مصئونيت احساس وکړي او په ټولنه او په ځانګړي توګه په رسنيو باندې د ډار او سانسور فضا حاکمه نه وي.

آزاده او له ظلمه خلاصه ټولنه د سمو او صحیحو رسنیو د موجودیت په پایله کې منځته راځي.

رسنۍ د بیان د آزادۍ په شتون کې معنا پیدا کوي. په استبدادي حکومتونو کې چې د بیان آزادی نه وي آزادو رسنیو ته د فعالیت امکانات ډېر کم وي او نشي کولی چې په ټولنه کې موجود واقعیتونه بیان کړي؛ ځکه چې په داسې حکومتونو کې، رسنۍ نشي کولی هغه مطلبونه نشر او خپاره کړي چې د حکومت د غوښتنو سره مخالف وي. په دې هېوادونو کې رسنۍ زیاتره په دولت پورې تړلي وي، د خلکو د غوښتنو پر ځای، د چارواکو غوښتنې منعکسوي. دغه ډول رسنۍ خلک د بېته هڅوي چې په پټو سترګو د حکومت څخه اطاعت وکړي. د چارواکو کړه وړه په ځای بولي او مناسب یې ښکاره کوي. دا په ځای خبره ده چې پدې صورت کې رسنۍ نه یوازې دا چې د آزادۍ او دموکراسۍ سره مرسته نشي کولی، بلکې هغوته زیات زیان اړوي.

د لوست تکرار:

- ....
- ....
- ....
- ....
- ....
- ....

پوښتنې:

١. ولې ویل کېږي چې رسنۍ د خلکو سترګې او غوږونه دي؟ بیان یې کړئ.
٢. رسنۍ څه ډول کولی شي چې د دولت په اداره او کنترول کې د خلکو رول پیاوړی کړي؟
٣. رسنۍ څه ډول خلک د ټولنیزو چارو په وړاندې د مسوولیت اخیستو او قبلولو ته تیاروي؟
٤. آیا رسنۍ په هر ډول شرایطو کې یو شان عمل کوي؟ څرګند یې کړئ.
٥. رسنۍ په استبدادي ټولنو کې څرنګه عمل کوي؟

فعالیت:

یوه رسنۍ چې ستاسې په واک کې ده، خوښه کړئ. بیا وواياست چې آیا د بیان آزادي پکې شته او که نه؟ خپل دلایل په یوه مخ کې ولیکئ.

د څپرکي لنډیز

- راډیو، تلویزیون، مطبوعات او انټرنیټ ډله ییزې رسنۍ بلل کېږي ځکه چې اطلاعات او معلومات ټولو او یا زیاتره (اکثریت) خلکو ته رسوي.
- ډله ییزې رسنۍ خبرونه نشروي، د زده کړې او تفریحي خپرونې هم خپروي.
- رسنۍ په درو برخو وېشل کېږي: د اوریدنی رسنۍ، د لیکنې رسنۍ او د اوریدنۍ لیدني رسنۍ.
- رسنۍ د خبررسولو د نقش او رول ترسره کولو سره، د خلکو د سترګو او غوږونو په څېر دي.
- دولتي چارواکي کولای شي چې د رسنیو له لارې د خلکو د ستونزو څخه خبر او اشنا شي او خلک هم کولای شي چې د رسینو له لارې خپلې نیوکې د چارواکو غوږونو ته ورسوي.
- په استبدادي هېوادونو کې رسنۍ د زورواکو په چوپړ کې وي نه د خلکو په خدمت کې.